

# Yeni Türkiye

RECEP TAYYİP ERDOĞAN / AHMET ÇINAR / SEDAT LAÇİNER / HALE ŞİVGİN / CEMAL AVCI / CEZMİ ERASLAN / HALİL İNALCIK / ERGÜN ÖZ AKÇORA / TALHA UĞURLUEL / BÜLENT ÖZDEMİR / EMİNE BOL YAZICI / VELİ YILMAZ / DURMUŞ AKALIN / AHMET ESENKAYA / YAVUZ BAHADIROĞLU / SAYIM TÜRKMAN / ZAFER TOPRAK / HAKAN TÜRKKAN / MUZAFFER ALBAYRAK / ESİN ERYILMAZ BAĞCI / ZEKERİYA TÜRKMEN / MURAT KARATAŞ / ESRA SARIKOYUNCU DEĞERLİ / HAMİT PEHLİVANLI / M. ONUR YURDAL / TAYFUN ÇAVUŞOĞLU / AYŞE YANARDAĞ / YAŞAR SEMİZ / BEHCET KEMAL YEŞİLBURSA / İPEK BOLAT / H. ÖMER BUDAK / FİGEN ATABEY / AHMET YURTTAKAL / NECMETTİN ÖZÇELİK / SONER DEMİRSOY / ZAFER TOPRAK / BAYRAM AKGÜN / AHMET OĞUZ / LEVENT DÜZCÜ / VOLKAN MARTTİN / HASAN MERT / EROL KILINÇ / SÜLEYMAN KOCABAŞ / BÜLENT ATALAY / ALİ ATAYİĞİT / RECEP DÜNDAR / FATMAGÜL DEMİREL / HİKMET ZEKİ KAPÇI / MUSTAFA SITKI BİLGİN / BAYRAM AKÇA / MESUT ERŞAN / MUSTAFA BIYIKLI / HATİCE İŞILDAK KARA / SİNAN AVCI / MİTHAT AYDIN / NURGÜN KOÇ / YAŞAR ÖZÜCETİN / MAHMUT BOLAT / İSMET GÖRGÜLÜ / DOĞAN DOĞANER / HASAN CELAL GÜZEL / VEHBİ VAKKASOĞLU / ABDULVAHİD SEZEN / LOKMAN ERDEMİR / ABDULLAH AKIN / MEHMET İŞİK / SARA GÜRBÜZ ÖZEREN / METİN AYIŞIĞI / ÖMER ÇAKIR / ENVER KONUKÇU / AYHAN ÖZYURT / SERDAR SAKIN / MİTHAT ATABAY / NURHAN AYDIN / TULAY ALİM BARAN / ERTUĞRUL ÖZTÜRK / HARUN KAYA / ALİ ULVİ ÖZDEMİR / ZEKİ ÇEVİK / VAHDETTİN ENGİN / İSMAİL SABAH / İBRAHİM YILMAZÇELİK / EBUBEKİR SOFUOĞLU / SEHER BOYKOY / HÜSEYİN AKIN / NECATİ ÇETİN / DİLŞEN İNCE ERDOĞAN / NESLİHAN ALTUNCUOĞLU / REŞİT GÜNGÖRKALKAN / AHMET EYİCİL / İSLAM ÖZDEMİR / ERCAN ÇELEBİ / HAMDİ DOĞAN / RECEP KARACAKAYA / YÜCEL NAMAL / AYTEN DİRİER / HARUN TUNCER / MITAT DURMUŞ / ERAY CÖMERT / MAKBULE SARIKAYA / YUSUF OĞUZ ALTUNTAŞ / ZEYNEP İSKEFİYELİ / HALUK ORAL / REYHAN KÖRPE / ADEM İŞİK / HİLAL ORTAÇ / FATMA ÜREKLİ / İSMİGÜL ÇETİN / UMUT ÇEVİK / OĞUZ AYTEPE / MUSTAFA BOSTANCI / SEYİT AHMET SİLAY

# içindekiler

Recep Tayyip Erdoğan Çanakkale Zaferinden Yeni Türkiye'ye / 15

---

## GENEL DEĞERLENDİRME

---

### Çanakkale Zaferi'nin Önemi

- Abmet Çınar* Neden Çanakkale Ya da Çanakkale Ruhu? / 19  
*Sedat Laçiner* Cumhuriyat'e Çanakkale Ruhunu Üflemek / 22  
*Hale Şıvgın* Çanakkale Zaferi'nin Anlam ve Önemi / 27  
*Cemal Avcı* Çanakkale Zaferi'nin Türk ve Dünya Tarihindeki Yeri / 38  
*Cezmi Eraslan* Osmanlı'dan Cumhuriyete Giden Yolda Çanakkale / 43  
*Halil İnalçık* Çanakkale Zaferi / 48  
*Ergün Öz Akçora* Çanakkale Muharebelerinin Çeşitli Yönleriyle Türk ve Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi / 49  
*Talha Uğurluel* Neden Çanakkale / 85

### I. Dünya Savaşı

- Bülent Özdemir* Osmanlı Genelkurmayı'nın Gözünden Çanakkale Savaşları / 87  
*Emine Bol Yazıcı* I. Dünya Savaşı ve Çanakkale / 97  
*Veli Yılmaz* Birinci Dünya Harbi ve Çanakkale Savaşları / 117  
*Durmuş Akalın* I. Dünya Savaşı Öncesinde Goeben ve Breslau'nun Akdeniz'deki Faaliyetleri ve Çanakkale'ye Gelişleri / 146  
*Abmet Esenkaya* Çanakkale Cephesi Açılışı ve 18 Mart 1915 Zaferi / 162  
*Yavuz Bahadıroğlu* Birinci Dünya Savaşı'nın Asıl Sebepleri ve Çanakkale'den Bir Kesit / 190

## ÇANAKKALE MUHAREBELERİ

---

### Genel Bakış

- Sayim Türkmen* Çanakkale Savaşları / 197  
*Zafer Toprak* Savaşların En Yoğununu: Çanakkale Harbi-1915 / 209  
*Hakan Türkkan* Askerî Mecmua'da Çanakkale Cephesi / 215  
*Muzaffer Albayrak* 100. Yılında Çanakkale Muharebelerini Hatırlamak / 222  
*Esin Eryılmaz Bağcı* Çanakkale Zaferi / 237

### Kara Savaşları

- Zekeriya Türkmen* 100. Yıldönümünde Çanakkale Kara Savaşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme / 252

- Murat Karataş* 27. Alay Harp Ceridesi'ne Göre Çanakkale Kara Muharebelerinin İlk Günü (25 Nisan 1915) / 272
- Zekeriya Türkmen* Çanakkale Muharebelerinden Bir Kesit: 19. Tümen Ceridesine Göre 25 Nisan 1915 Harekatı / 279
- Esra Sarıkoyuncu Değerli* Çanakkale Muharebeleri Esnasında Ertuğrul Koyu'na Yapılan Çıkartma ile İlgili Bir Belge / 308
- Hamit Pehlivanlı* Çanakkale Muharebelerinde Cenub (Güney) Grubu Kumandanlığı / 315
- M. Onur Yurdal* Çanakkale Kara Muharebelerinde İntepe, Palamutluk ve Anafarta Toplarının Faaliyetleri ve Gelibolu'daki Müttefik Birlikleri Üzerindeki Etkileri / 332
- Tayfun Çavuşoğlu* Anafartalar'da 7 Gün / 342
- Ayşe Yanardağ* İtilaf Devletlerinin Gelibolu'yu Tahliyesi / 366

### Deniz Savaşları

- Yaşar Semiz* 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları / 381
- Behçet Kemal Yeşilbursa-İpek Bolat* The New York Times Gazetesi'ne Göre Çanakkale Deniz Savaşları / 401
- H. Ömer Budak* Çanakkale Deniz Savaşı (18 Mart 1915) / 415
- Figen Atabey* Belgelerle Çanakkale Muharebelerine Denizden Bakış / 432
- Ahmet Yurttakal* Çanakkale Deniz Zaferi ve Cevat Paşa / 456
- Necmettin Özçelik* Çanakkale Savaşı'nda Deniz Kuvvetlerimiz / 462
- Soner Demirsoy* Çanakkale Denizaltı Savaşları / 470
- Ahmet Esenkaya* Deniz Mayınları Grup Komutanı Binbaşı Nazmi Bey'in Günlüğü (1914-1922) Üzerine / 477

### Hava Savaşları

- Zafer Toprak* Çanakkale'de Kara, Deniz ve Hava Gücü Koordinasyonu-Amfibi Harekâtı, Denizaltılar, Uçak Gemileri, Sabit Balonlar / 482
- Zekeriya Türkmen* 100. Yıldönümü'nde Çanakkale Muharebelerinde Türk Ordusu'nun Hava Harekâtına Dair Bir Değerlendirme / 491

### Savunma, Tabya ve Bataryalar

- Bayram Akgün* Çanakkale Savunmasında Tabya ve Bataryalar / 513
- Ahmet Oğuz* Osmanlı Devleti Dönemi'nde Çanakkale Boğazı'nda Savunma Amaçlı Yapılan Çalışmalar (1807-1915) / 521
- Levent Düzcü* Çanakkale Cephesi'ni Elli Yıl Öncesinden Düşünmek: Zırhla Gemi Teknolojisine Göre Çanakkale Boğazı'nı Yeni İstihkam, Tabya ve Toplarla Teçhiz Etmek (1864) / 532

7/10

*Volkan Marttin* Çanakkale Muharebelerinde 18 Mart 1915 Günü Rumeli  
Mecidiyesi / 540

### Savaşın Sonuçları

*Hasan Mert* Çanakkale Savaşları'nın Sonuçları / 545

*Erol Kılınç* Saldırganların Çekilişleri ve Çanakkale Savaşı'nın Sonuçları / 559

*Süleyman Kocabaş* Çanakkale Savaşları'nın Sonuçları ve Türk-Dünya Tarihindeki  
Yeri / 570

*Bülent Atalay* Akademik Kaygı ve İdeolojik Saplantıdan Soyutlanmış Sarıkamış  
Sendromu Üzerinden Bir Çanakkale Zaferi Denemesi / 575

*Ali Ata Yiğit* Çanakkale Savaşları'nın Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk:  
Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması / 586

## ÇANAKKALE SAVAŞI VE DIŞ ÜLKELER

---

### Almanya

*Recep Dündar* Çanakkale Deniz Muharebeleri'nde Türk-Alman İşbirliği ve Cevat  
(Çobanlı) Paşa / 599

*Fatmagül Demirel* Hatırlama ve Hatırlatmak: Alman İmparatoru II. Wilhelm  
Çanakkale'de / 612

*Hikmet Zeki Kapıcı* Çanakkale Savaşları'ndaki Yaralılar İçin Yardım Toplayan  
Almanların Hilâl-i Ahmer Madalyası ile Ödüllendirilmeleri / 620

### İngiltere

*Mustafa Sıtkı Bilgin* İngiltere'nin Çanakkale Savaşlarında Takip Ettiği Siyaset ve  
Bunun İngiltere'ye Etkisi / 628

### Avustralya

*Bayram Akça* Türk-Avustralya İlişkileri (1915-1970) / 636

## SAVAŞIN KOMUTANLARI

---

### Türk ve Alman Komutanlar

*Mesut Erşan* Unutulmayan Zaferin Unutulan Başkomutanı: Enver Paşa / 647

*Mustafa Bryıklı* Mehmet Esat Paşa'nın Çanakkale Cephesi Şimal Grubu Tahrirat ve  
Telefon Görüşmeleri (02-20 Temmuz 1915) / 660

*Hatice İşıldak Kara* Çanakkale Savaşları'na Fiilen Katılan Alman Generaller ve  
Çanakkale Savaşları'ndaki Faaliyetleri / 667

*Sinan Avcı* Çanakkale Savaşlarında Alman Komutanlar / 702

## Çanakkale Savaşı'nda Gazi Mustafa Kemal (Atatürk)

- Mihrat Aydın* Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal (Atatürk) / 721
- Nurgün Koç* Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi ve Mustafa Kemal Atatürk / 739
- Abmet Esenkaya* Mustafa Kemal Bey'in Kurmay Başkanı Binbaşı İzzettin Bey'in Günlüğünde Çanakkale Kuzey Cephesi / 752
- Yaşar Özüçetin* Farklı Bir Muharebe Olan Çanakkale ve Bu Muharebeye Mustafa Kemal'in Verdiği Yeni Çehre / 772
- Mahmut Bolat* Çanakkale Savaşları'ndaki Söz ve Eylemlerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Özellikleri / 780
- İsmet Görgülü* Çanakkale ve Mustafa Kemal / 788
- Doğan Doğaner* Yüzüncü Yılında Çanakkale Muharebeleri / 801

## ÇANAKKALE ZAFERİ'NİN MİLLÎ VE MANEVÎ BOYUTU

### Türk Askeri'nin Millî ve Manevî Değerleri

- Hasan Celâl Güzel* Vatan Millet Yahut Çanakkale / 807
- Vehbi Vakkasoğlu* Kan Kin ve Ateş İçinde Açan Sevgi Çiçeği Çanakkale Güzelliği / 813
- Abdulvahid Sezen* Ölüm Kaygısıyla Bir Dini Başa Çıkma Biçimi Olarak "Şehitlik" Algısı -Çanakkale Savaşları Örneği- / 822
- Lokman Erdemir-Abdullah Akın* Çanakkale Muharebeleri'nde Bir Tabur İmamı: Mustafa Memduh (Özaktaş) Efendi / 830
- Mehmet Işık* Ulu Bir Destan Çanakkale / 838
- Sara Gürbüz Özeren* Vatan Kilidi Çanakkale / 845
- Necmettin Özçelik* Çanakkale'de Savaşın Askerlerin Özellikleri / 856

### Çanakkale Zaferi'nden Kahramanlık Menkîbeleri

- Metin Ayışığı* 18 Mart'ın Kahramanları: Seyid Onbaşı ve Cemal Çavuş / 867
- Ömer Çakır-Abmet Yurttakal* Çanakkale Şehit ve Gazi Yakınlarının Anlatımıyla Çanakkale Muharebelerinden Kesitler / 876
- Enver Konukçu* Bolayır'da Süleyman Paşa Külliyesi'nin Çanakkale Savaşları Sırasındaki Tarihî ve Moral Bakımından Rolü / 888
- Lokman Erdemir* Mehmet Halit Bayrı ve Çanakkale'de 'Cephe Arkadaşı' / 894
- Muzaffer Albayrak- Ayhan Özyurt* 'Yeni Mecmua'nın Çanakkale Özel Sayısı / 905
- Mustafa Bryıklı* Donanma Mecmuası 'Şanlı Bir Zaferin Hâtıra-i Fahr Âveri, 05-18 Mart Zaferi' Özel Sayısı / 911
- Anzaklı Ömer* Türklerle Savaşmaya Gitti, Büyük Bir Türk Dostu Oldu / 951
- Necmettin Özçelik* Göz, Gez, Arpacık ve Zafer / 954

## ÇANAKKALE SAVAŞI'NDA SOSYAL ORTAM VE ZOR ŞARTLAR

---

- Serdar Sakin* Anılarda Türk Askerinin Yiyecek ve Giyecek Durumu: Çanakkale Savaşı ve Günümüz Elazığ 8. Kolordu Örneği / 959
- Necmettin Özçelik* Tanrımıza Hamdolsun... / 972
- Mithat Atabay* Çanakkale Savaşları Sırasında Cephede Bayram / 975
- Nurhan Aydın* Çanakkale Savaşlarında Sağlık Hizmetleri / 980
- Tülay Alim Baran* İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Savaşlarında İnsancıl Hukuktan Uzak Faaliyetleri -Kutsal Mekanlara Saldırı, Sivil Yerleşim Alanlarına Yönelik Saldırı, Hastanelerin Bombalanması, Çarpışmalarda Domdom Kurşunu ve Gaz Bombası Kullanılması / 999
- Ertuğrul Öztürk-Harun Kaya* Harbiye Nezareti Tarafından Yürütülen Aile Maaşı Tahsis İşlemleri Kapsamında Bir Örnek: Çanakkale Şehidi Yüzbaşı Yusuf Kenan / 1006
- Ali Ulvi Özdemir* Çanakkale Savaşları'nda "Çatışma Arası Düşmanla Yakınlık Kurma / 1016
- Zeki Çevik* Çanakkale Savaşı'nın Yakın Bir Kentin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatına Etkileri: Balıkesir Örneği (1914-1918) / 1033

## CEPHEYE GELENLER VE ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ

---

### Gönüllü Mektepliler

- Vahdettin Engin* Çanakkale'de Gönüllü Öğrenciler ve Sporcular / 1063
- İsmail Sabah* Çanakkale'de Mektepliler; Öğretmenler ve Öğrenciler / 1070
- İbrahim Yılmazçelik* Çanakkale Muharebelerinde Türk Polis Teşkilâtının Katılımları ve Hizmetleri / 1093

### Savaşa Katılanlar ve Şehitler

- Abmet Esenkaya* Balkanlardan Çanakkale Cephesine Gelenler / 1118
- Ebubekir Sofuoğlu* Çanakkale Savaşı'na Kosova'dan Katılanlar / 1142
- Seher Boykoy* Çanakkale Cephesi Muharebelerinde Bursa'nın Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme / 1154
- Hüseyin Akın* Kastamonu'nun Çanakkale Kahramanları / 1167
- Necat Çetin* Resmi Belgelere Göre İzmir'den Çanakkale Harbinde Şehit Olanların Kayıtları Üzerine Analitik İstatistik İnceleme / 1170
- Dilşen İnce Erdoğan* I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Şehit Olan Aydınlar Üzerine Yapılan Analiz ve Sonuçları / 1195
- Neslihan Altuncuoğlu* Çanakkale Savaşlarında Kayserili Şehitler / 1207
- Reşit Güngör Kalkan* Çanakkale'de Antep'in Gölgesi / 1220

- Abmet Eyicil* Çanakkale Savaşları ve Bu Savaşlarda Şehit Düşen Maraşlılar / 1241  
*İslam Özdemir* Çanakkale Muharebeleri'nde Tekirdağ / 1285  
*Ercan Çelebi* Çanakkale Savaşı ve Tosyalı Şehitler / 1299  
*Hamdi Doğan* Çanakkale Cephesinde Şehit Düşen Boğazlıyanlılar/ 1314

### Gayrimüslim Osmanlı Tebası

- Mithat Atabay* Gayrimüslim Osmanlı Tebaası'nın Askere Alınması ve Çanakkale Savaşları'nda Hayatını Kaybeden Gayrimüslim Osmanlı Askerleri / 1342

## ÇANAKKALE MUHAREBELERİ'NDE EDEBİYAT, SANAT, BASIN VE PROPAGANDA

---

### Savaşların Basına Yansımaları

- Recep Karacakaya* Çanakkale Savaşlarının Amerikan Basınındaki Yansımaları / 1357  
*Yücel Namal* I. Dünya Savaşı Sırasında Avusturya-Macaristan Gazetecilerinin İstanbul ve İzmir Ziyaretlerinin Osmanlı Basınına Yansımaları / 1363  
*Ayten Dirier* Çanakkale Deniz Savaşı İzmir Basınında / 1375  
*Harun Tuncer* Avrupalıların Gözüyle Çanakkale / 1384

### Edebiyat ve Sanat

- Mitat Durmuş* Harp Edebiyatı Açısından Yenilgiye Uğrayan Şairlerimiz ve Çanakkale / 1389  
*Eray Cömert* Anadolu ve Balkanlar'da Çanakkale Türküsü Varyantları / 1396  
*Makbule Sarıkaya* Karagöz Karikatürlerinde Çanakkale Savaşları / 1425  
*Yusuf Oğuz Altuntaş* Çanakkale Zaferi'nin Tiyatral Yansıması "1915 Çanakkale, Biz Hep Buradayız" Tiyatro Oyunu / 1443

### Propaganda

- Zeynep İskefiyeli* Savaş ve Propaganda: Resimli İngiliz Dergilerinde Çanakkale Cephesi /1461  
*Haluk Oral* Propaganda / 1474

## TARİH, BİBLİYOGRAFYA, ÇEŞİTLEMELER VE RESİMLER

---

### Tarih

- Reyhan Körpe* Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasının Eskiçağ Tarihi / 1485  
*Reyhan Körpe* Boğaz Savaşları Tarihi / 1499

*Adem Işık* Troia Kentinin Önemi ve Bölgenin Tarihi Coğrafyasına Dair / 1510

*Hilal Ortaç* XIX. Yüzyılda Çanakkale'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi / 1512

### Çeşitlemeler

*Fatma Ürekli* Çanakkale'de Kıtalar Arası Zafer ve Panorama Tarih Müzesi  
Teşebbüsü (1915) / 1517

*İsmigül Çetin* John De Robeck: Çanakkale'yi Savaşla Geçemediği Halde İstanbul'a  
Yüksek Komiser Olarak Giren Amiral / 1526

*Umut Çevik* Millî Mücadele Dönemi'nde Gelibolu ve Yöresi / 1533

### Bibliyografya

*Oğuz Aytepe* Çanakkale Savaşı Bibliyografyası / 1559

*Mustafa Bostancı* Çanakkale Muharebeleri ile İlgili Başlıca Akademik Çalışmalar  
(1990'dan Günümüze) / 1569

### Resimler

*Seyit Ahmet Silay* Bugün Aldığımız Her Bir Nefes, O Gün Orada Verilmiş Son Bir  
Nefesin Bedelidir / 1573



# Yeni Türkiye

Yıl 21 Sayı 65  
Ocak - Şubat 2015  
Fiyatı 40 TL  
2 Ayda Bir Yayınlanır

## Yüksek İstişare Heyeti

Halil İnalçık (Başkan) / Mark Almond / Mehmet Aydın / Sabahattin Balcı / Yakup Basmacı  
Semavî Eyice / Ahmed Hatiboğlu / Darhan Kıdırali / Hayrettin Karaman  
Kemal Karpaz / Şerif Mardin / Jean Lois Mattei / Justin McCarthy  
Rhoads Murphey / Kâmil V. Nerimanoğlu  
Chester A. Newland / İlber Ortaylı  
Sadettin Ökten / İskender Pala  
Norman Stone

## Yayın Kurulu

Kemal Çiçek (Başkan) / Bilgehan Atsız Gökdağ (Koordinatör) / Sacit Adalı / Şükrü Halûk  
Akalin / Şakir Akça / Aziz Akgül / Ahmet Akgündüz / Aygün Attar / Vedat Bilgin  
Emin Çarıkçı / Abdurrahman Dilipak / D. Mehmet Doğan / Şenol Durgun  
Gonca Bayraktar Durgun / Burhan Erdem / Tefik Erdem / Güler Eren  
Mehmet Seyfettin Erol / Bünyamin Erul / Hasan Tahsin Fendoğlu  
Gülay Göktürk / Hasan Ali Karasar / İsmail Köksal  
Gülay Mirzaoğlu / C. Cem Oğuz / Fuat Oğuz  
Tarik Oğuzlu / Nail Öztaş / Sami Selçuk  
Lütfi Şehsuvaroğlu / Adnan Şenel  
Ömer Turan / Nur Vergin

Y.T. Yayıncılık Eğitim Ltd. Şti. Adına  
Sabibi ve Genel Yayın Yönetmeni  
Hasan Celâl Güzel

## Editör

Hasan Celâl Güzel

## Yazı İşleri Müdürü

Murat Tazegül

## Dağıtım ve Abone Müdürü

Zülfikâr Mert

## Baskı

Semih Ofset (312) 341 40 75

## Genel Dağıtım

Doğan Dağıtım-DPP A.Ş.

## Basıldığı Tarih

Şubat 2015

## Yayın Kodu

ISSN - 1300-4174

Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi  
Hacı Hasan Mahallesi 1712 sok. No: 2 Gölbaşı/Ankara  
Tel: (312) 441 42 40-441 42 60 Faks: (312) 441 42 08  
Web: www.yeniturkiye.com e-posta: yeniturkiye@yeniturkiye.com

## Abone Şartları

Bireysel: Yıllık 200TL. Kurumsal: Yıllık 400TL.

IBAN: TR34 0006 2000 1810 0006 2946 98 - Garanti Bankası Çankaya Şb.

Yeni Türkiye hakemli bir dergidir. Dergimizde yayınlanan yazıların bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

# Yeni Türkiye'den

Değerli Okuyucular,

2015 Yılı'nın ilkbaharında 'Çanakkale Zaferi'nin 100. Yıldönümü'nü kutluyoruz. Türk Milleti, Çanakkale muharebelerinde varını yoğunu ortaya koyarak bir destan yazmıştır. 253 bin şehidimizin kanıyla yazılan bu destan, bir efsane değil, bütün dünyanın gözleri önünde cereyan eden gerçek bir kahramanlık menkıbesidir. Dünya tarihinde, on yıl zarfında milyonlarca şehit veren ve inanılması güç şartlar altında nüfusunun yarısını kaybeden bir başka millet gösterilemez. Bu Aziz Millet'in, aynı rubu taşıyan mensupları olmakla iftihar ediyoruz.

1. Cihan Harbi boyunca Türk Ordusu ve bu orduyu bağrından çıkaran Müslüman Türk Milleti, Kuzey Afrika'dan Kafkasya'ya; Yemen'den Hicaz'a, Irak'a; Galiciya'dan Dobruca'ya kadar üç kıt'ada savaşarak destanlar yazmış ve bu toprakları kanıyla sulamıştır. Daha sonra da Milletimiz, Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) liderliğinde Millî Mücadele'yi gerçekleştirerek 'Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmuştur.

Çanakkale muharebeleri, hiç şüphesiz 1. Cihan Harbi'nin en önemli olayıdır. Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın Dergimize gönderdiği 'Çanakkale Zaferi'nden Yeni Türkiye'ye' başlıklı enfes yazısında, "Çanakkale, insanlık tarihinin muazzam harplerinden biri olan I. Dünya Harbi'nin en önemli cephesi olmanın yanında, âdeta savaşın kilididir. Eğer İtilaf devletleri Çanakkale'yi geçebilseydi, savaşın seyri çok farklı gelişebilecekti. Çanakkale'yi süratle geçip İstanbul'u alamayan İtilaf devletleri, hem Çarlık Rusyası'na gerekli yardımı götüremedi hem de Almanya'yı istedikleri gibi kuşatamadı. Sonuçta Rusya'da siyasi değişikliklerin önü açıldı ve Bolşevik devrimi gerçekleşti" tespitinde bulunuyor. Sayın Cumhurbaşkanımın, "Kurtuluş Savaşımızın temelleri, Seddülbahir'de Arıburnu'nda, Kireçtepe'de, Anafartalar'da atılmıştır. Lise çağındaki evlatlarımızın, her şeyi bir tarafa bırakıp vatan savunmasına koşması, Çanakkale'yle başlamıştır" tespitine yürekten iştirak ediyoruz.

\*\*\*

1918'den sonra çalışmaya başlayan 'Britanya Savaş Mezarları Komisyonu', Lozan Antlaşması'na göre, 1924'de, Arıburnu-Conkbayırı (Anzak) alanında 29 mezarlık, Seddülbahir (Helles) alanında 7 mezarlık ve Suvla'da 4 mezarlık ile iki anıtı tamamlamıştır. Fransızlar ise 1926'da bir anıt ile Fransız Mezarlığı'nı tamamlamışlardır. İngiliz ve Fransız anıtlarının yapımından ancak 30 sene sonra, DP döneminde merhum Menderes Çanakkale şehitlerine sahip çıkmış ve 1954 yılında Şehitler Anıtı'nın temeli atılabilmektedir. Ne yazık ki, -1916'da Şevki Paşa Haritası'nın yapımı dışında- Türkiye'de yönetim tam 38 yıl boyunca Çanakkale muharebe alanları, anıtlarımız, şehitlerimiz ve gazilerimizle ilgilenmemiştir. CHP'nin tek parti diktası devrinde, bizzat Atatürk'ün de bir 'Çanakkale Gazisi' olduğu unutulurken, sırf Osmanlı dönemine ait olduğu için Çanakkale Zaferi, tarih şuurundan mahrum sözde 'Cumhuriyetçiler' tarafından unutturulmaya çalışılmıştır.

AK Parti döneminde, özellikle Başbakan ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın millî ve manevî şuurunun sayesinde, O'nun özel ilgisiyle Çanakkale

Ağır Topçu Tugayı, 4. Ağır Topçu Alayı, 2. Ağır Topçu Taburu'nun 5. Bataryası'dır. Buradaki Rumeli Mecidiye İstihkamı bir tabyadır. Fakat içerisinde bulunan toplarla bir grup oluşturulduğu için bu top grubuna batarya denilmektedir. Buradaki 5. Batarya istihkâmın batarya olduğunu göstermez. Ayrıca bir tabyada birden fazla bataryada olabilir. Buna örnek ise Anadolu Hamidiye Tabyası'nı verebiliriz. Anadolu Hamidiye Tabyası, 2. Ağır Topçu Tugayı, 3. Ağır Topçu Alayı, 1. Ağır Topçu Taburu'nun 2., 3. ve 4. bataryalarını bünyesinde bulundurur. 2 adet 355/35'lik toplar 2. Batarya'da, 3 adet 240/35'lik toplar 3. Batarya'da ve 4 adet 240/35'lik toplarla 3 adet 37 mm.lik Uçaksavar Topu 4. Batarya'da konuşlandırılır. Burada gördüğümüz gibi toplar kendi aralarında gruplandırılarak bataryalara ayrılmıştır. Her bataryaya ise bir batarya komutanı verilmektedir.

Çanakkale Boğazı'nın savunulmasında bilhassa seyyar bataryalardan çok faydalanılmıştır. Merkez tabyaların yetişemediği hedefleri bu bataryalar yakınlığından dolayı rahatlıkla dövebilmiş, az bir alan kaplamalarıyla ve iyi kamuflerle edilmeleriyle görülmedikleri için de baskınları engelleyebilmişlerdir. Ayrıca savaş gemilerine de bu özelliklerinden dolayı da sürekli baskın yapmışlardır. Yerleri belirlendiğinde ise yer değiştirerek izlerini tekrardan kaybettirmişlerdir.

Çanakkale Cephesi'nin açılmasının ardından tabyalarda gerekli çalışmalar yapılmaya başlanır. Boğazın girişindeki ve merkezde bulunan tabyalar restore edilerek büyük çaplı toplar yerleştirilir. Nitekim Soğanlıdere-Kepez ile giriş tabyaları arasında büyük bir boşluk bulunmaktaydı. Özellikle giriş istihkamlarının düşürülmesiyle birlikte bu boşluğun merkez tabyaların kör noktasını oluşturması da büyük tehdit içermekteydi. Bu yüzden bu boşluk için önlem alınması gerekiyordu.

Hisarlık Tepe'den Soğanlıdere'ye, Kumkale'den Dardanos'a kadar her hangi bir istihkam mevcut değildi. Merkez tabyalar

Rumeli Yakası'nda Soğanlıdere ile Değirmenburnu Tabyası, Anadolu Yakası'nda ise Dardanos ile Nara Tabyası arasında toplanmıştı. Soğanlıdere-Kepez ile giriş istihkamları arasındaki boşluk Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin gayretli çalışmalarıyla doldurulur. Stratejik açıdan önemli noktalara seyyar bataryalar kurularak merkez tabyaların kör noktasını oluşturan yerler kontrol altına alınır. Bu bataryalar özellikle 18 Mart 1915 günü düşmana büyük zorluklar yaşatacaktır. Savaş gemilerine yoğun ve hızlı bir şekilde atışlar yapacak ve onların tedirgin olmalarına neden olacaktır.

Sonuç olarak Çanakkale Muharebeleri boyunca tabya ve bataryalar önemli görevlerde bulunmuş, Çanakkale Geçilmezi tarih sayfalarına yazdırmışlardır. Sayıca ve mühimmat eksikliğine rağmen amansız bir mücadele ile tabya ve bataryalardaki topçu neferlerinin kahramanlıkları dilden dile dolaşmaktadır. Günümüzde Çanakkale savunmasında görev yapan tabya ve bataryaların bir kısmı düzenlenip ziyaretçilere kazandırılması yerinde olacaktır.

## Kaynakça

*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekati*, VIII. Cilt, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No:3, Genkur. Basımevi, Ankara 1976.

ERENDİL, M., *Topçuluk Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988.

İNCE, C., KÖYLÜ, B., "Eceabat'ta, Bir Kale ve Üç Tabyanın Tarihçesi İle Restorasyon Deneyimi," *Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları*, Boğaz Matbaası, Çanakkale, 25-31 Ağustos 2008.

ÜLKÜ, O., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Savunma Sistemi Olarak Tabya Mimarisi," *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, 245-270, Erzurum 2007.

ÜNKAZAN, S., *Edirne ve Çevresinde Osmanlı Dönemi Askeri Mimarı*, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2006.

ÜLKÜ, O., *Kars ve Ardahan Tabyaları*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2006.

<http://www.turkcebilgi.com>

# Osmanlı Devleti Döneminde Çanakkale Boğazında Savunma Amaçlı Yapılan Çalışmalar (1807-1915)

Ahmet Oğuz\*

## Giriş

Çanakkale Boğazı tarihin her döneminde hem bölgeye sahip olan devletler hem de bölge dışındaki güçler için önemli olagelmıştır. Aynı şekilde Karadeniz'in kuzeyinde ticaret yapmak ya da deniz ticaretine hâkim olmak isteyen güçler de yine Çanakkale Boğazı ile beraber İstanbul ve İstanbul Boğazı'na da sahip olma çabası içine girmişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti de kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Çanakkale Boğazı'nı elinde tutabilmek için gayret sarfetmiştir. Coğrafi konumu itibarıyla geniş bir alanın ticari kilidi olan Çanakkale Boğazı'na, bu amaçla Yıldırım Bayezid (1389-1402) zamanında boğaz muhafızlığı kurulmuş, başına da Saruca Paşa getirilmiştir. Bu dönemden itibaren de denizlerin artan önemiyle doğru orantılı olarak Çanakkale Boğazı'nın savunması için kale ve istihkâmlar yapılmıştır. Osmanlı'nın ilk fetihlerinden itibaren

Çanakkale Boğazı'nın ne denli önemli olduğu aşağıda verilen bazı örneklerle tarihi süreç değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul kuşatması sırasında Çanakkale Boğazı'nın önemini görerek boğazın en dar bölgesine karşılıklı olarak iki kale inşa ettirmiştir. Rumeli tarafındakine Kilitbahir, Anadolu tarafındakine ise Kal'a-yı Sultaniye adı verilmiştir. Bu tarihten sonra da Osmanlı devlet adamları Çanakkale Boğazı'na saldıracak düşmanı caydırmak amacıyla yeni savunma tedbirleri almıştır. Akdeniz'de güçlü donanması bulunan Ceneviz ve Venedik'in denizden yapacakları saldırıları önlemek için bu elzem bir tedbir olarak görülmüştür. Zira Girit'in fethi sırasında böyle bir durum ortaya çıkmıştı. Girit Seferi'nin başlamasıyla beraber Venedikliler Çanakkale'nin ağzındaki adaları işgal edip boğazı da ablukaya alınca, boğazın savunması için yeni bazı tedbirler alınması gereği ortaya çıkmıştır. Köprülü Mehmet Paşa'nın gayretleriyle Rumeli tarafına Seddülbahir, Anadolu kıyısına da Kumkale yaptırılmıştır. Seddülbahir'in masraflarını Valide Sultan üstlendiği için Kal'a-yı Sultaniye, diğerinin masrafını da padişahın üstlenmesi sebebiyle Kal'a-yı Hakaniye adı verilmiştir.

1770 tarihinde Çeşme Vak'ası'ndan sonra Çanakkale Boğazı'nın savunmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Boğazın savunması için neler yapılması gerektiği hakkında Baron de Tott'un verdiği rapor doğrultusunda Nara Burnu ile Kumkale arasına tabyalar yapılmış ve kalelerdeki toplar da takviye edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar sonuç vermiş, boğazın savunması için önemli katkı sağlamış ve bir Rus donanması alınan bu tedbirler sayesinde boğazı geçememiştir.

Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler karşısında karada ve denizlerde güç kaybetmesiyle beraber savunma amaçlı tedbirler alınması gereği gittikçe daha

(\*) Doç. Dr., Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Tarih Böl.

fazla duyulmuştur. Yukarıda da işaret edildiği gibi Çanakkale Boğazı'nın stratejik önemi Venedik'le yapılan savaşta da ortaya çıkmıştır. Venedikliler Osmanlı yardımını önlemek için boğaz ablukası uygulamıştır. Köprülü Mehmet Paşa da Venedikliler'i Çanakkale Boğazı'ndan uzaklaştırmış, aldığı tedbirlerle Çanakkale boğazı üzerindeki Venedik ablukasının kaldırılmasını sağlamıştır. Bundan sonra da boğazlar ve İstanbul üzerine esaslı bir saldırı olmamıştır.

Sultan III. Selim(1789-1808) döneminden itibaren Osmanlı Devleti geniş topraklarını kendi gücüyle savunamayacağını farkına vararak diğer devletlerle savunma ittifaklarına girmeye başlamıştı. Denge politikası olarak özetlenen bu politikayla nispeten kendisini savunmak için başka devletlerin gücünden yararlanıyor gibi görünse de gerçekte durum böyle olmamıştır. Bu tarihten sonra boğazlar ve özellikle Çanakkale Boğazı daha çok saldırıya uğramaya başlamıştır. Avrupa devletleriyle ortak savunma projeleri geliştirilmiş olmasına rağmen Osmanlı Devleti, eskisine oranla daha çok toprak kayıplarına uğramıştır.

Avrupa'da gemi tekniği gelişip denizler hâkimiyeti kurulmaya başladığı yakın çağlardan itibaren suyollarının önemi artmıştır. Artık büyük güçler güçlerini denizlerde toplamaya başlamıştır. Denizlerde bu güçlerle başa çıkamayacağını anlayan Osmanlı devlet adamları, İstanbul'un savunması amacıyla Çanakkale Boğazı'nın savunmasına özellikle önem vermek gerektiği gerçeğini görmüşler devletin gücü nispetinde de bunu yapmaya çalışmışlardır. Büyük Avrupa devletlerinin güçlü deniz kuvvetleriyle başa çıkamayan Osmanlı Devleti'nin yöneticileri İstanbul'un tehlike altında olduğunu anlayınca özellikle Çanakkale Boğazı'nı askeri yönden tahkim ederek önceden tedbir almaya çalışmıştı.

Fransa'nın Napolyon Bonapart zamanında Mısır'ı işgal etmesiyle büyük devletlerin deniz güçleri Akdeniz'de toplanmıştı. Bu

güçler arasında bulunan İngilizler'in Akdeniz donanması 1806 tarihinde başlayan Osmanlı Rus savaşına müdahale ederek, Rus yanlısı bir tutum almıştır. İşte bu süreç içinde İngiltere'nin Rusya'yı destekler mahiyetteki istekleri kabul edilmeyince İngiltere'nin İstanbul elçisi İstanbul'u terk etmiştir. Bu karar üzerine İngiliz filosu Amiral Duckworth komutasında 19 Şubat 1807 tarihinde Çanakkale Boğazı'ndan geçerek İstanbul'u tehdit etmiştir.<sup>1</sup> Bu tehlikenin farkında olan Osmanlı Devleti boğazların savunması amacıyla Fransız istihkâm subayı M. Juchereau de St. Denys'e Çanakkale boğazında inceleme yaptırılarak rapor istemişti. Fransız subay raporunda Nara Burnu'nun tahkim edilmesi gereğine işaret etmişti.<sup>2</sup> Akdeniz'de bulunan İngiliz donanmasının oluşturduğu tehlikenin farkında olan III. Selim, Fransız subayın verdiği rapor doğrultusunda tedbirler alınması için Kaptan Paşa ile Fezullah Efendi adında birisini görevlendirilmişti. Belgelerden anlaşıldığına göre Fezullah Efendi, Çanakkale Boğazı'na varınca padişah III. Selim'e boğazın savunulması için yapılması gerekenler hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermiştir. Fezullah Efendi, Çanakkale'den İstanbul'a gönderdiği kendi raporunda belirttiği savunma tedbirlerini kendisi bile almamış ve devleti zora sokmuştur. Fezullah Efendi raporunda Seddülbahir tarafına geçerek incelemelerde bulunduğunu belirtmiş ve hızla savunma tedbirleri aldığını ve bu gibi acil zamanlarda bir dakika bile boş durulmasının doğru olmayacağını da ifade etmiştir. Hatta Fezullah Efendi'nin burada askere talim yaptırdığı ve top atışları yaparak tatbikat yaptığı da bilinmektedir.<sup>3</sup> Kaptan Paşa ve Fezullah Efendi'nin Fransız subayın raporunda belirtilen tedbirleri almadığı sonraki yazışmalardan anlaşılmaktadır. Fezullah Efendi'nin yerine gelen halefleri daha önce yapılması gereken ancak Fezullah Efendi'nin yapmadığı işleri de İstanbul'a bildirmişlerdi.

(1) Tükin, Cemal, Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi, İstanbul, 1947, s. 112.

(2) Tünel, Metin, "Çanakkale Boğazı", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DVİA), s. 202, Ankara, 2012, ss. 199-203.

(3) HAT. 175. 7598.E. 14 Temmuz 1806.

Buradan anlaşıldığı üzere Feyzullah Efendi'nin İngiliz gemilerinin boğazı geçmeye teşebbüs edeceği gerçeğini göz ardı ederek kendi raporunda belirttiği hususları dahi yapmakta ihmal gösterdiği ve İngiliz gemilerine fırsat verdiği yine aynı belgeden anlaşılmaktadır. Fransızlar tarafından gönderilen subayların isteğini yerine getirmeyen Feyzullah Efendi "İngilizlerin taarruza ne arzu ne cesaretleri vardır. İş böyle olduktan sonra tahkimat yapmak Padişah Efendi'mizin parasını boş yere harcamak olur."<sup>4</sup> Düşüncesiyle hareket ettiğinden her hangi bir savunma tedbiri alınmaması sebebiyle İngiliz donanması Çanakkale Boğazı'nı uygun bir rüzgârdan da faydalanarak geçmiştir. Sultan III. Selim Feyzullah Efendi'nin idamından sonra Çanakkale'de bulunan boğaz muhafızına veya Kaptan Paşa'ya ivedilikle verilen bir emirde Feyzullah Efendi'nin yazdığı ve alınması gerekli önlemlerin acilen ve serien yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bundan başka boğazın muhafazası ve gerekli işlerin zamanında bitirilmesi için "muktedir ve mukaddem" bir adamın Feyzullah'ın görev yaptığı mahalde görevlendirilmesi istenmektedir. Eğer İngiliz donanması Kepez Limanı'nda kalmak isterse buna göre tedbir alınması da tembih edilmektedir. Ayrıca Sultan, Nara Burnu ve beri tarafına özellikle dikkat edilmesini istemiştir. Nara Burnu taraflarına evvel emirde kızgın güller nakdedilmesini istemektedir. III. Selim, burada kullanılacak güllerden başka fişek ve benzeri edevatın olup olmadığını ve barut ve gülle noksanı ise şifahen haber verilmesini istemiştir. Eğer gereği kadar malzeme mahallinde bulunmuyorsa bunların tersaneden temin edilmesi ve ayrıca on sekizlik tersane topunun da gönderilmesini irade buyurmuştu.<sup>5</sup> Bu tedbirlerin alınmaması sebebiyle İngiliz donanmasının boğazı geçerek İstanbul önlerine gelmesi İstanbul'da infial yaratmıştır. Bu olay üzerine boğaz tahkimatında kayıtsızlığı görülen Feyzullah Efendi idam ve malları da müsadere edilmiştir.<sup>6</sup> Bu tarihten sonra böyle istenmedik bir olayın

tekrar etmemesi için Çanakkale Boğazı'nın tahkimine daha fazla çaba harcandığı görülmektedir.

## Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Boğazı'nı Savunmak İçin Yaptığı İstihkâmlar

Çanakkale Boğazı coğrafi konumu itibariyle İstanbul Boğazı'na benzemekte fakat savunmaya dönük olarak ayrıntılarda farklılık göstermektedir. Boyut olarak Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı'nın uzunluk ve genişlik olarak iki katına sahiptir. Çanakkale Boğazı da İstanbul Boğazı gibi kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda iki esas parça ile bu parçaları birbirine bağlayan orta kısımdaki kuzey-güney doğrultulu çok kısa bir parçadan oluşmaktadır. Boğazın uzunluğu altmış iki kilometreyi bulmakta, kıyıların girinti ve çıkıntılarıyla beraber boğaz uzunluğu doksan dört kilometreye kadar varmaktadır. Boğazın sekiz kilometreye varan geniş yerleri bulunmakla beraber Anadolu yakasında Nara Burnu ile karşısındaki Bigalı kalesi arasındaki en dar yer 1.950 metreye kadar inmektedir.<sup>7</sup> Boğaz muhtelif yerlerde genişleyip daralmasına karşın en dar yerleri Nara Burnu ile Bigalı Kaleleri arası 1.950 metredir. İkincisi ise Çimenlik Kalesi ile Kilitbahir-Namazgâh tabyaları arası 1.250 metredir. Boğazın derinliğine gelince, ortalama altmış metre olan boğaz derinliği muhtelif yerlerde doksan metre ile kırk metre arasında değişmekte olup, çift yönlü akıntıya sahiptir.<sup>8</sup> Bütün bunlar sebebiyle boğaza yönelik Ege Denizi'nden gelen saldırılara karşı savunma için uygun şartlar meydana getirmektedir. Boğaz'ın en dar yeri olarak ifade edilen Nara Burnu tabyaları ve buraya yerleştirilen toplar savunma için etkin olarak kullanılabileceğinden dolayı her zaman özenle seçilmiş ve yerleştirilmiştir. Tabyalarla ilgili en çok bahsi geçen yerler de

(4) Tükin, Cemal, a.g.e., s. 113.

(5) HAT. 152/6416, 25 Şevval 1221.

(6) Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, cilt V, Ankara 2011, s. 52.

(7) Tuncel, Metin, DVİA, s. 199.

(8) Darkot, Besim, "Çanakkale", *İslam Ansiklopedisi (İA)*, 3. Cilt, İstanbul 1977, s. 334.(.)331-340.

haliyle boğazın bu adı geçen dar kısımları olmuştur. Çanakkale Boğazı coğrafi sebeplerden dolayı mayın savunmasına da yatkın olduğu askeri kaynaklar tarafından da ifade edilmektedir. Kuvvetli akıntılar ve dar bölgeler hem mayın kurma mevkilerini hem de temizleme zorlukları nedeniyle karşı taarruzları zorlaştırdığı ifade edilmektedir.<sup>9</sup>

Savunma itibarıyla Çanakkale Boğazı harekât alanı coğrafi konum itibarıyla Marmara ve Boğazlar havzasında 25°-28° boylam 39°-41° enlemler arasında kalan kısım ile Biga ve Gelibolu yarımadalarıyla yakın kıyılarında Midilli, Limni, Gökçeada ve Bozcaada'yı kapsamaktadır.<sup>10</sup>

Bu coğrafi alanın savunmasında kilit merkezini Çanakkale Boğazı ve bu boğazın iki tarafına yapılan kale ve tabyalar oluşturmaktadır. Fakat Çanakkale Boğazı'nın kolay savunulabilme yeteneğine rağmen Osmanlı Devleti çağın şartlarına uygun olarak savunma tertibatı almamış/alamamıştı. Sultan III. Selim'den bu tarafa yapılan tabya ve tahkimatlar yeterli değildi. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında İngiliz ve Fransız mühendisler bazı eski kargir tabyalar inşa etmişlerdi. Bu tabyalar adı ateşli eski topraklarla silahlandırılmış bulunuyordu.<sup>11</sup> İtalya'nın Trablusgarp'a saldırısından sonra Ege denizinde başlayan Türk İtalyan savaşının seyri içinde İtalyan deniz kuvvetleri Ege Denizi'ndeki Türk adalarına da saldırmıştı. Hatta Osmanlı Devleti'ni zorlamak amacıyla Çanakkale Boğazı'na da saldırmış ve İtalyan savaş gemileri boğazın içine girmiş ancak daha fazla ilerleyemeden geri dönmüşlerdir. İtalyanlar'ın boğazı geçemelerine rağmen zarar da görmeden geri dönmeleri boğazdaki savunma zaafı olarak gün yüzüne çıkmıştır. 18 Nisan 1912 tarihinde İtalyan savaş gemileri Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak amacıyla Çanakkale Boğazı'na saldırmışlardı. Yirmi dört parçadan oluşan İtalyan filosunun saldırısı boğazın girişindeki tabyaları bombardıman etmek şeklinde gelişti. Boğaz mayınlandığı için gemiler içeri girememişlerdi. Türk tabyalarının da karşılık

vermesiyle İtalyan filosu geri çekilmek zorunda kalmıştı.<sup>12</sup> Çanakkale Boğazı'nın önemi bu ve benzer olaylarla daha önceden de kavranmış olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar boğazın savunması istenilen düzeye getirilemediği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 tarihinden itibaren Almanlar'ın da desteğiyle boğazdaki savunma zaafı hızla giderilmeye çalışılmıştır.

Balkan Savaşları'yla beraber Osmanlı ve boğazlar üzerine özellikle Rus baskısı artmıştır. Yıkılacak ihtimaline karşı Osmanlı Devleti'nin boğazları hangi statüde ya da kimde kalacağı büyük devletlerin problemi olarak uluslararası toplantıların adeta ana gündemini meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yaklaşmasıyla beraber de boğazlar üzerinde Fransızlar'ı arkasına alan İngiliz ve Rus baskısı artmıştır. İngiltere devletinin düşüncesine göre Osmanlı topraklarını paylaşmak, gerekirse İstanbul ve boğazları Ruslar'dan almak imkânsız görünmektedir. Rusya her ne kadar İngiltere ve Fransa'nın dostu ve müttefiki olsa da güçlü bir Rus donanmasının Akdeniz'de bulunması ve gerekince Hint ve Çin yollarını tehdit edebilecek durumda olması işlerine gelmemektedir.<sup>13</sup> Boğazların ve İstanbul'un Türklerde kalmayacağını düşünen İngilizler, Ruslar'a kaptırmamanın planlarını yapmışlardı. Buna karşın Rusya'da İstanbul ve boğazlara hâkim olmak istemiştir. Bu emeline kavuşmak için güçlü bir donanma bulundurması gerektiğinin de farkındaydı. Rus amirali Grigoroviç 22 Mayıs 1913 tarihinde Çar'a çektiği bir telgrafta Osmanlı padişahını "boğazların bekçiliği" olarak nitelendirerek şunları yazmıştır:

(9) Ertem, Serkan, Çanakkale Denizaltı Harekâtı, Denizler Kitabevi, İstanbul 2011, s. 23.

(10) Saral, Muharrem, Alpaslan Orhan, Şükrü Erkal, *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915) V. Cilt I. Kitap*, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, s. 8.

(11) Larcher, Maurice, Mehmed Emin Bey, Murat Çulcu, Çanakkale 1915- Boğaz Harekâtı, e Yayınları, İstanbul 2008, s. 48.

(12) Hayta, Necdet, *EGE ADALARI SORUNU 1911'DEN GÜNÜ-MÜZE*, gazi kitabevi, Ankara 2006, s. 34.

(13) Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi, Cilt II, Kısım III*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 7.

(14) Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi, Cilt II, Kısım II*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 325.

“Er geç Türk boğazları Rus eline geçmeden sakınılamaz... Boğazlar sorununun bize uygun bir biçimde çözülmesinin tek gerçek inancası ise, gerekince iki Türk boğazının sularını ve kıyılarını ele geçirmemizi ve her hangi bir düşman donanmasının geçmesini önlememizi olanaklı kılacak kadar güçlü bir donanmanın Karadeniz’de ortaya getirilmesidir... Bizim güneyde yeter gücde bir donanmamız bulunmadıkça, Boğazlar sorununun hiç de ortaya çıkmaması, başka hiçbir devletin Boğazlara saldırılamaması ve bu süre içinde Türkiye’nin Avrupa kıyısında, Bulgaristan’ı İstanbul’a ve Çanakkale’ye sokulmaktan alıkoyacak kadar gücü olması, bizim için önemlidir...”

Görülüyor ki Ruslar, boğazların Rus hâkimiyetine alınması konusunda ön hazırlıklarını yapmışlardı. Hatta Akdeniz’deki İngiliz donanmasına üstünlük sağlamadan da İstanbul ve Boğazlar’a sahip olamayacaklarının da bilincindeydiler. Hem İngiltere ile müttefik görünüyorlar hem de alttan alta İngiliz donanmasının nasıl yenilebileceğinin hesabını yapmışlardı. Bulgarlar’ı çok da önemsemiyorlar, zayıf Türklerin Bulgarlar’ı İstanbul ve Boğazlar’dan uzak tutacak kadar bir güce sahip olmasını yeterli olacağını düşünmüşlerdi.<sup>14</sup> Bismarc politikalarını terk eden Almanya ise öbür büyük devletler gibi Rusya’nın İstanbul ve Boğazlar’a yerleşmesini ve dolayısıyla da bu amaca doğru ilerlemesini ve bu yolda başarılar elde etmesini içten istemezdi. Özellikle Bağdat demiryolu imtiyazını aldıktan sonra Alman limanlarının Basra’ya bağlanmasını Rusya’da istememiştir. Güçlü bir Almanya’nın Rusya’nın istediği boğazları ortadan ikiye bölerek İstanbul’dan geçmesi kabul edilebilir bir durum değildi. Üstelik bu demir yolunun yapılmasıyla ikinci bir Alman Devleti olan Avusturya ile Almanya’nın bağları güçlenecek ve Almanya’nın Balkanlar’a nüfuzunun artıracaktı. Ne var ki Rusya’nın Boğazlar ve İstanbul’a karşı iştahını bilen Almanya, Rusya’ya karşı Boğazlar ve İstanbul’u yem olarak kullanmak istiyordu.<sup>15</sup>

Osmanlı Devleti bloklaşan ve kendisine düşman olarak büyüyen Avrupa devletlerinin ihtiraslarına set çekebilmek amacıyla Çanakkale ve İstanbul Boğazı’ndaki kale ve tabyaları gücü oranında güçlendirmek istemiştir. Bu niyetle ta Yıldırım Bayezid döneminden başlayıp, son dönemlerde daha da yoğunlaşmak amacıyla 1915’e gelene kadar aşağıda isimleri verilen bazı önemli istihkâmları peyder pey inşa etmiştir.

Çanakkale boğazında 1915 Birinci Dünya Savaşı’nda aktif olarak kullanılan istihkâmlar ise şunlardı: İstihkâmlar boğaz girişi ve merkez bölgesi olmak üzere iki ana grupta toplanmıştı. Ege denize yakın olan bölgede Ertuğrul, Seddülbahir Anadolu yakasında Kumkale ve Orhaniye tabyaları vardır. Boğazın orta kesimlerinde Rumeli yakasında Hamidiye, Mecidiye, Havuzlar, Soğanlıdere, Yıldız, Tenger, Namazgâh ve Değirmen Burnu tabyaları ile Anadolu yakasında Hamidiye, Mecidiye, Kepez, Dardanos, Çimenlik ve Nara tabyaları bulunmaktadır.<sup>16</sup> Osmanlı Devleti’nin yakın dönemde bu tabyalarla ilgili yaptığı çalışmalar aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

525

## 1915’e Kadar Osmanlı Devleti’nin İstihkâmlarda Yaptığı Çalışmalar

Yukarıda bahsedildiği üzere Osmanlı Devleti İstanbul ve Boğazlar’ın önemini kavramıştı. Özellikle başkent İstanbul’a gelecek saldırıların en kısa yolu olarak Çanakkale Boğazı olduğu gerçeğini göz önünde tutmak gereğini deyişen dünya şartları içinde her zaman hissetmiş olmalıdır. Denizlere sahip olan güçlü devletler savunması yetersiz olan İstanbul ve Çanakkale Boğazları’ndan kolaylıkla geçerek saltanat makamını tehdit edebilirlerdi. Nitekim bunun örnekleri Sultan III. Selim döneminde verilmiştir. İngiltere’nin denizlerde güçlü olması göz önüne alınırca

(15) Bayur, Yusuf Hikmet, “Boğazlar Sorununun Bir Evresi”, cilt VII, Cumhuriyetin Yirminci Yıldönümü Münasebetiyle ÖZEL SAYI, Ankara 1943, Sayı 28, s. 122. ss. 89-218.

(16) Şimşek, Erdoğan, *Belgelerle Çanakkale Deniz Savaşları*, A&D Yayınları, İstanbul 2012, s. 20; Tünel, Metin, DVİA, s.203.



bunun ne derece stratejik önem arz ettiği ortadadır. Hatta Balkan Savaşları sırasında yanı başımızdaki Yunanistan dahi donanmasının gücü oranında Çanakkale ve adaları tehdit etmiştir. Yine Trablusgarb Savaşı ile beraber Çanakkale Boğazı'na İtalyan tehdidi ve boğazı geçme girişimleri malumdur. Aynı şekilde kuzeyden gelen Rus tehdidi de Rusya ile kara sınırlarımızın da olması bu yönden gelecek tehdidi önemli hale getirmektedir. Çanakkale Boğazı, özellikle bu tarihten sonra kaleler kuvvetlendirilmeye, tabyalar inşasına ve yenilerinin yapımına daha çok özen gösterilmiştir. Bunlarla da yetinilmeyerek yeni savunma silahlarının boğazlarda tatbiki için büyük bir gayret sarf ettiği görülmektedir.

III. Selim'den sonra Boğazlar'ın savunmasına önem verildiği bilinmektedir. Bunun ilk örneği Kırım Harbi esnasında verilmiştir. Çanakkale Boğazı'nın dışarıdan gelecek saldırılara karşı tahkimi 30 Mart 1853 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı tarihli bir başka belgeye göre Tophane Müşiri Namık Paşa'nın tezkere ile bildirdiğine göre Çanakkale Boğazı'nda bulunan dokuz adet kale ve tabyanın tamir ve bakımı için tahmini olarak altmış beş bin kuruştan fazla harcama yapılacağını Çanakkale'de bulunan mirliya Süleyman Paşa yazı ile ön görüşünü bildirmiştir. Bu parayla hem mevcut tabyaların tamirinin yapılabileceği ve hem de gerekli olan yeni tabyaların inşası için lazım olduğuna işaret edilmektedir. Bu yapılacak işler mecliste müzakere edilerek karar altına alınmıştır.<sup>17</sup>Alınan bu karar doğrultusunda işin sıkı bir şekilde takip edildiği anlaşılmaktadır. Zira bu kararın ardından boğazların güçlendirilmesi, yeni savunma silahları alınması için İngiltere ile temasa geçildiği anlaşılmaktadır. Kırım Savaşı sırasında yazıldığı anlaşılan 26 Eylül 1853 tarihli bir belgede Londra Sefareti'ne çekilen bir telgrafta Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın savunması için buralarda bulunan kale ve tabyalara konulmak üzere sipariş edilen topların Mösyö Rabber? tarafından yapılan resmi muamelesinin ardından ne kadar

miktar ve ne kadar zamanda gönderileceği padişaha sunulan bir mektupla bildirilmiştir. Bu topların gemilerden alınarak ilgili birimlere sevk ve depolanması Tophane-i Amire Müşiri Hüsnü Paşa Hazretleri'ne irsali buyurduğu kaydedilmektedir.<sup>18</sup>

Yukarıda aktarılan ve yapılması gereken işlerle ilgili olarak Maliye Nezareti'ne yazılan bir yazıda, Çanakkale Boğazı'nda tamire ihtiyaç duyulan dokuz adet kale ve tabyanın masrafları için 65.645 kuruşa ihtiyaç duyulduğu Çanakkale Boğazı'nda bulunan Süleyman Paşa tarafından belirtilmiştir. Bu harcamanın mevcut tabyaların tamiri için olduğu kadar, yeni tabya yapımı için de kullanılacağı anlaşılmaktadır. Tophane-i Amire Meclisi, paranın gelmemesi durumunda işin uzayacağını ve bir an önce tabyaların bitirilmesinin gereğini bir tezkereyle padişaha bildirmiştir.<sup>19</sup> Aynı konuda yine Çanakkale Boğazı'nda Çanakkale'de bulunan Süleyman Paşa'nın Gelibolu'da yıkılan kale ve tabyaların tamiri için Maliye Nezareti'ne yazılan belgelerin ulaşmasına rağmen istenilen paraların verilmediği gibi cevabi yazının da henüz gelmediği Kaptan Paşa'ya şikâyet olarak iletilmiştir. Ayrıca bu hususun padişah tarafından da ilgili birimlere irade-i seniyye ile iletildiği yine Kaptan Paşa'ya haber verilmiştir.<sup>20</sup>

İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın savunması ile ilgili olarak 10 Ağustos 1879 tarihinde padişahın isteğiyle Boğazlar'ın savunması için yapılması gerekenlerin tespit edilmesi istenmiştir. Burada yapılması gerekenler bir muhtıra ile belirtilmiştir. Çanakkale Boğazı ile ilgili şu hususlarda yapılması gerekenler maddeler halinde izah edilmiştir. Özetle yapılması zorunlu olan bazı işler şöyle sıralanmaktadır:

Buna göre; Çanakkale Boğazı'nın girişinde Sultaniye Kalesi'nde küme olarak bulunması gereken etkili top tabyaları inşa

(17) A. MMD. Gömlek no: 43. Dosya no: 26, 30 Mart 1853.

(18) A. MKT. UM. Gömlek no: 142. Dosya no: 61, 26 Eylül 1853.

(19) A. MKT. Gömlek no: . Gömlek no: , 7 Nisan 1853.

(20) A. MKT. MHM. Gömlek no: , Dosya no: , 15 Kasım 1865.

edilmeli ve sahilde bulunan eski tabyaların içinde bulunan küçük çaplı topraklar büyük topraklarla yer değiştirilmelidir. Ayrıca her bir istihkâma konulacak topraklar on adetden aşağı olamamak kaydıyla her birinde yüz kıt'a toprak bulunmalıdır. Diğer taraftan deniz kenarına büyük topraklar konulmalı ve büyük topraklar için deniz kenarında yapılması gerekli olan istihkâmların "sakf" denilen damlarla muhafaza edilmesi istenilmektedir. Kal'a-yı Sultaniye'nin daha büyük donanmalara karşı mukavemetini artırmak amacıyla Tophane'de henüz kundak üzerine konulmuş büyük çaplı topraklardan büyük bir kısmının getirilmesi uygun olacağı ifade edilmiştir. Bir başka önlem olarak da buraya getirilen cephane ve mühimmatın sağlam ve çelikle kuvvetlendirilmiş depolarda saklanması uygun olacağı görüşüne yer verilmiştir.<sup>21</sup>

Boğazda yer alan hangi istihkâmın daha önemli olduğuna da adı geçen raporda yer verilmiştir. Buna atfen, Nasara Burnu'nda bulunan istihkâmların Nara Burnu'na göre daha ehemmiyetsiz olduğu iddia edilerek, savunma önlemlerinin ve büyük toprakların bu bölgeye daha çok yoğunlaştırılması gereği vurgulanmıştır. İstihkâm ve büyük toprak yerleştirilmesi fikrinden başka boğazdaki büyük çaplı düşman gemilerinin manevra sahalarını daraltmak amacıyla Nara Burnu açıklarında taş yüklü bir takım gemiler bulundurulması salık verilmektedir. Seddülbahir'de Kala-yı Sultaniye önünde dört beş sıra denize yakın tabyalar yerleştirilmesi istenilmektedir. Savunmanın güçlendirilmesi amacıyla yeni bir önlem olarak da boğazın uygun yerlerine fenerler konulmasının yararlı olacağı kaydedilmiştir.<sup>22</sup>

Çanakkale Boğazı'nın savunması amacıyla ilgisini bölgeden dikkatini ayırmayan İstanbul hükümeti, kale ve tabyaların bulunduğu yerlerin ıslahı ve tamirine önem verdiği anlaşılmaktadır. Tophane-i Amire Müşirliği'ne yazılan bir yazıyla Gelibolu sahilinde bulunan on sekiz bin arşın miktarı kale ve müştemilatı arazinin yıkıldığı bildirilmiştir.

Bu arazinin Mezar Burnu, Ağaçalı ve Kerc Burnu civarında olduğu bildirilmektedir. Burada ortaya çıkan tamir masraflarının Tophane-i Amire bütçesinden karşılanması isteği de irade-i seniyye ile yine Tophane'ye bir tezkere ile bildirilmiştir.<sup>23</sup>

Çanakkale Boğazı'nda yapılacak olan tabyalar için maddi kaynak bulmakta zorlandığı muhakkaktır. Özellikle devletin son dönemlerinde maliyesinin bozuk olduğu bilinen bir gerçektir. İşte bu sıkışık durum da bile devlet boğazların savunmasında geri durmamıştır. Çanakkale Boğazı'nda inşa olunan istihkâmlarda çalışmak üzere etraftaki halkı teşvik ederek iki bini aşkın amele bulunması sağlanmıştır. Burada geçici olarak istihdam edilecek bu kişiler yanında bir çift manda ve bir çift öküz de temin edildiği bildirilmiştir. Ayrıca tabyalarda kullanılmak üzere beher adedi yetmiş kuruş olan ağaçları da Biğa Sancağı meclis heyetinden Mustafa Bey temin etmiştir. Mustafa Bey'in bu gayretinden dolayı taltif edilmek üzere tophane müşirliğinden Dâhiliye Nezareti'ne yazı yazılmıştır. Ancak iki kere yazılan bu yazılara cevap gelmemiş ve Mustafa Bey'e henüz taltif namesinin verilemediği belgede zikr edilmiştir.<sup>24</sup>

Osmanlı Devleti'nin Boğazlar'ı savunmak için Avrupa'da ortaya çıkan yeni yöntem ve teknikleri takip ettiği ve kullandığı bilinmektedir. Paris'te çıkan bir gazete de boğazların savunmasıyla ilgili bir yazının içeriği Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi tarafından İstanbul'a haber verilmiştir. Buna göre, Boğazlar'ın savunmasıyla ilgili tekniği geliştiren mucit Tevpar'la yapılan bir mülakatı Paris elçisi öncelikle "Daire-i Bahriye"ye göndermiştir. Yazının gönderildiği adı geçen daire konuyla ilgilenmemiş ve konunun muhatabının Tophane-i Amire idaresinin olması gereğine işaret edilmiştir.<sup>25</sup>

(21) YEE. 139/97,

(22) Gös. yer.

(23) A. MUT. MHM. Gömlek no: ... Dosya no: , 3 Ekim 1864.

(24) YPRK. SRN. 3/26, 1 Şubat 1892.

(25) BEO. 685/51349, 9 Eylül 1894.